

Выводы. Создание единого фронт-офиса является эффективным механизмом повышения качества услуг, предоставляемых органами власти населению и бизнесу. Предложенная в работе оценка экономического эффекта обеспечит возможность принятия обоснованных решений органами местного и регионального управления при реализации подобных проектов.

Список литературы

1. Подоляка, О. І. Проблеми автоматизації роботи органів регіонального управління [Текст] / О. І. Подоляка // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2005. – № 2. – С. 149–152.
2. Стандарт ISO 9001:2000 Системи менеджменту якості. – Вимоги [Текст].

Summary

In the article the problems of creation of uniform front-office of state services of city as a means of increase of quality of management of socio economic development of territory are considered. Methodical approaches to an estimation of efficiency for such project are offered.

Получено 14.12.2009

УДК 368.17

О.Л. Проценко, канд. біол. наук, доц., Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ МАЙНА ВІД СТИХІЙНИХ ЛИХ

У статті досліджено існуючі моделі державної участі в компенсації збитку від настання стихійних лих. Обґрунтована необхідність запровадження, поряд із добровільним страхуванням, обов'язкового страхування майна від стихійних лих.

Ключові слова: стихійні лиха, відшкодування збитку, страхові компанії, обов'язкове страхування, добровільне страхування, превентивні заходи.

Постановка проблеми. Стихійні лиха нині стали звичним явищем. Їх руйнівний вплив має тенденцію до зростання. Це зумовлюється збільшенням кількості населення на планеті та переважно екстенсивним характером господарювання людської цивілізації, який проявляється у зростанні потужностей підприємств і розширенні інфраструктури. Ці фактори сприяють зростанню обсягів збитків від стихійних лих. Враховуючи це, реалізація засад сталого розвитку, однією з головних умов якого є збереження якості довкілля, все більш ускладнюється через хронічний брак коштів на фінансування раціонального природокористування та охорони довкілля, тим більше, коли

справа стосується попередження проявів і/або ліквідації наслідків катастрофічних подій природного характеру.

Аналіз останніх публікацій. Над проблематикою протидії впливу природних катаклізмів і компенсації їх наслідків працювали такі відомі російські та українські вчені, як Л.М. Горбач, С.І. Дорогунцов, В.О. Лук'янихін, С.В. Макара, Г.А. Моткін, П.П. Пастушенко, М.А. Хвессик та інші. Особливої уваги заслуговує міжнародний досвід розробки та впровадження в практику механізмів компенсації збитку, що спричинений стихійними лихами.

Та, не зважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених цьому питанню, дослідження переваг від запровадження обов'язкового страхування як складового елемента в механізмі відшкодування збитків, спричинених природними негараздами, потребує подальшого вивчення, особливо враховуючи важливість питання соціальної захищеності громадян і безперервності діяльності суб'єктів господарювання в Україні.

Метою статті є розгляд особливостей європейської практики участі держави в компенсації збитків від настання стихійних лих, визначення відмінностей між існуючими компенсаційними моделями та обґрунтування необхідності зосередження уваги на запровадженні, поряд із добровільним страхуванням, обов'язкового страхування майна від стихійних лих.

Виклад основного матеріалу. Збільшення кількості та посилення проявів природних катаклізмів багато в чому пов'язане зі змінами клімату, які є наслідком антропогенного впливу на довкілля. Нині це вважається фактом, доведеним на 90 % [5]. Про обсяги шкоди, яка щорічно завдається довкіллю, дозволяють судити дані однієї з найпотужніших перестрахових компаній світу Munich Re, згідно з якими кількість природних катастроф з 1985 до 1995 року зросла порівняно з 1960-ми роками в 4 рази, втрати в економіці – у 8 раз, а страхові виплати – в 15 [9].

Перше півріччя 2009 року також ознаменувалося значними втратами через природні катаклізми. За цей час сталося 380 природних катастроф, страховики втратили 11 млрд. доларів США, а втрати економіки становили близько 25 млрд. доларів США [4; 10].

Навіть за найсприятливішого сценарію розвитку кліматичних змін на Землі вже в найближчі 15-20 років очікується низка змін, які радикально впливатимуть на стан довкілля, економіку та суспільство [8]. У зв'язку з цим перед всіма країнами світу гостро постає питання

компенсації збитків від стихійних лих. В Європі існує три різні моделі державної участі в компенсації збитку від стихійних лих:

1 Відсутність участі держави у відшкодуванні наслідків стихійних лих, у тому числі і відсутність національних програм захисту на державному рівні. Відшкодування постраждалим від наслідків стихійних лих здійснюється страховиками за умовами укладених договорів добровільного страхування. Прикладом застосування цієї моделі є Німеччина, Італія, Велика Британія та Швейцарія.

2. Згідно з другою моделлю, яка застосовується в Нідерландах, Австрії, страхування від стихійних лих здійснюється також на добровільних засадах, обов'язкового страхування не існує. Водночас за певних умов, визначених законодавчими актами, держава бере на себе зобов'язання компенсувати збитки від визначеного переліку стихійних лих. Для цього в країні або створюється державний фонд, наприклад в Австрії це Katastrophenfonds, або, як у випадку Нідерландів, уряд безпосередньо компенсує завдані стихійним лихом збитки. У результаті збитки постраждалим компенсуються, як правило, не в повному обсязі. Обсяг коштів, якими оперує державний фонд або уряд, для компенсації наслідків стихійних лих встановлюється на підставі розрахунків, що враховують вірогідність настання певного стихійного лиха [6].

3. За третьою моделлю передбачається солідарна відповідальність громадян і бізнесу у справі відшкодування збитків, спричинених настанням стихійних лих. Ця модель ще називається французькою, хоча вперше вона була запроваджена у 1954 році в Іспанії. Страхування від стихійних лих у цих державах є обов'язковим, оскільки воно є невід'ємною частиною полісів страхування майна. Відповідно до цієї моделі на підставі рішення уповноваженого державного органу (Франція) або автоматично на підставі критеріїв, визначених у страховому полісі (Іспанія), оголошується про настання стихійного лиха. При цьому чітко визначається час і район впливу стихії та критерії, за якими надаватиметься допомога.

У разі стихійного лиха національні перестрахові компанії, створені державою (Франція – Caisse Central de Reassurance), або уповноважена урядова організація країни (Іспанія – Consorcio de Compensacion de Seguros) безпосередньо надають допомогу страховикам, якщо останні не спроможні покрити збитки від стихійного лиха з власних коштів і за кошти перестраховиків, а також жертвам стихії, які з тих чи інших причин виявилися незастрахованими від стихійного лиха [7]. Отже, мова йде не про загальний обов'язок страхувати ризики, пов'язані зі стихійними лихами, а про обов'язкове доповнення договорів добровільного страхування майна положенням про стихійні лиха. Це обов'язкове доповнення

застосовується до всіх застрахованих незалежно від того, чи є вони особливо уразливими відносно стихійних лих, чи ні. При цьому держава в той чи інший спосіб забезпечує перестраховання ризиків страхових організацій.

Французька модель стає все більш популярною в Європі. Обов'язкове страхування майна від стихійних лих поступово вводиться до полісів добровільного страхування майна і в Бельгії, а інші країни (зокрема й Італія) розглядають можливість внесення подібних змін у діючі системи компенсації. У травні 2003 року Бельгія намагалася замінити систему компенсаційного фонду моделлю страхування майна. Нова модель Бельгії схожа на французьку, але існують дві основні відмінності [6]. Перша відмінність полягає в тому, що бельгійський закон належить тільки до ризику паводків. Друга відмінність – обов'язкове доповнення страхування, яке повинно бути включено до полісів страхування від пожеж, відносно лише до особливо окреслених зон ризику. Страхові внески диференціюються залежно від характеристик різних зон, однак через складність їх визначення новий закон поки що не вступив у дію.

Отже, існують три типи державної участі у відшкодуванні наслідків природних лих. Слід відмітити, що компенсаційні фонди та рішення по кожному окремому випадку зводять нанівець ініціативи "самострахування" постраждалих або не стимулюють прийняття постраждалими превентивних заходів і стримують вироблення ринкових рішень. Форми державної допомоги також виявилися недостатньо здатними стимулювати прийняття превентивних заходів тією мірою, в якій це робить диференціація ризиків страховими компаніями. І навпаки, рішення, пов'язані із страхуванням, більш популярні, оскільки зберігають стимули до здійснення превентивних заходів і забезпечують адекватну диференціацію ризиків. Ці проблеми вирішені у французькому законодавстві, яким доведено обов'язкове доповнення договорів добровільного страхування майна положенням про стихійні лиха. На нашу думку, відсутність у договорах добровільного страхування майна такого обов'язкового доповнення може призвести до виникнення двох проблем. По-перше, коли визначені високі ризики і група осіб, які страхуються, дуже мала, страхові компанії можуть відмовитися пропонувати страхові програми, оскільки, згідно із законом великих чисел, страхова компанія може очікувати, що виплати в кожному році приблизно будуть дорівнювати страховій премії. Однак закон великих чисел втрачає сенс при настанні рідкісних крупних катастрофічних подій, коли збитків зазнають утримувачі всіх страхових полісів одночасно. По-друге, якщо страхові компанії не можуть чітко

розмежувати низькоїмовірні та високоїмовірні ризики, виникає ситуація несприятливого вибору, коли потенційні страхувальники прагнуть отримати страховий захист від стихійних лих лише у зв'язку із найменш бажаними ризиками та високими очікуваними збитками, в той час як низькоїмовірні ризики в такі страхові договори не включаються.

В Україні, в якій фінансування заходів із запобігання проявам стихійних лих та адаптації до умов довкілля здійснюється в абсолютно недостатніх обсягах. Страхування від стихійних лих на ринку добровільного страхування не користується попитом, а збитки від настання стихійних лих компенсуються державою та місцевими органами влади з резервних фондів, які не мають чіткого призначення. Тому необхідно найближчим часом прийняти рішення про запровадження такого механізму відшкодування наслідків стихійних лих, який би дозволив зменшити навантаження на бюджети всіх рівнів і гарантував ефективну допомогу потерпілим від стихійних лих. У зв'язку з цим доречно згадати паводок літа 2008 року в західних областях України, який став справжнім стихійним лихом. Враховуючи досвід паводків у цьому регіоні, які були в попередні роки, попередження їх негативних наслідків було одним із пріоритетних завдань внутрішньої політики України. Однак запобіжні заходи, які здійснювалися державою, не спрацювали. Чому так трапилося – питання, яке виходить за рамки нашого дослідження. Враховуючи регулярність паводків у західних областях України, вважаємо, що обов'язком держави є запровадження більш ефективної системи захисту громадян і бізнесу від збитків, якіносять стихійні лиха.

Одним з елементів такої системи повинно стати страхування з метою компенсації наслідків природних лих. Залучення страхових компаній до процесу відшкодування матеріальної шкоди, спричиненої стихійними лихами, дозволить покращити добробут і соціальний захист українських громадян і бізнесу.

Звичайно, найбільш прийнятним варіантом як для держави, так і для громадян є добровільне страхування ними власного майна. Разом з тим необхідно врахувати відсутність у нашій країні традицій страхування, саме тому, очевидно, існує необхідність розробки державних заходів, які б забезпечили запровадження обов'язкового страхування житла на випадок стихійних лих.

Якщо говорити про вітчизняну практику добровільного страхування від ризиків стихійних явищ, то, як правило, вони страхуються загальним блоком (ураган, буря, шторм, смерч, тайфун, злива, град, повінь, землетрус, сходження снігових лавин і гірські обвали, просідання

грунту, зсув, обвал, дії підземних вод, падіння дерев та інших предметів, надзвичайні морози й сильні снігопади, незвичайні для даної місцевості). До сьогодні більшість населення та юридичних осіб ще не усвідомили необхідність придбання страхового поліса як надійного захисту від непередбачених погодних катаклізмів. Крім цього, страхування від стихійних лих не існує як окремий вид страхування. Є комплексне страхування майна, в яке входить і страхування від стихійних лих. Враховуючи це, у розрізі страхувальників тариф для фізичних осіб може становити 0,2-0,4 % від страхової суми, а для юридичних осіб – 0,1-0,25 %. Слід підкреслити, що тариф при страхуванні майна від ризиків стихійних явищ залежить від схильності об'єкта страхування до зазначених ризиків і від ймовірності виникнення даного ризику. Звичайно, у зонах, де є підвищений ризик повені, землетрусу, тариф вказується з урахуванням фактора підвищеного ризику. Наприклад, регіони Західної України та Криму споконвічно тарифікуються за більш високим тарифом, ніж інші регіони, в яких ймовірність стихійних лих дуже низька. Так само враховуються заходи безпеки з боку власників майна, за рахунок яких можна звести до мінімуму або запобігти впливу такого ризику на майно.

На нашу думку, основними факторами, які повинні враховуватися при визначенні страхового тарифу за ризиком стихійних явищ, є:

- місцезнаходження об'єкта страхування (близькість до водоймища);
- сейсмічність місцевості;
- середня кількість опадів за рік;
- матеріал, з якого побудований будинок;
- статистика настання страхових випадків і суми завданого збитку за останні 10 років;
- страхова сума, франшиза тощо.

У розвинутих країнах у структурі затрат на відшкодування збитків від природних катастроф на страховий сектор припадає 60-85 %, в той час як в Україні цей показник набагато менший. Така різниця в показниках обумовлена високою страховою культурою населення країн Заходу, яка мотивується законодавчими преференціями. Використовуючи зарубіжний досвід і вітчизняну практику здійснення добровільного страхування від ризиків стихійних явищ, необхідним є запровадження на законодавчому рівні обов'язкового страхування, яке б одночасно захищало страхувальника та не було б для нього обтяжливим. При цьому воно повинно виконувати функцію, яку держава виконує зараз, а саме фінансування і мотивацію проведення превентивних заходів. У результаті очікується покращення системи соціального захисту населення.

За пропозиціями Ліги страхових організацій України страхування від стихійних лих може бути впроваджено за такими параметрами [2]:

- 1) мінімальна страхова сума в розмірі 50-100 тис. грн. (залежно від регіону та стану споруди). У випадку вартості більш ніж 50-100 тис. грн., громадяни можуть укласти договір добровільного страхування від вогню та стихійних явищ;
- 2) мінімальні затрати на вищезазначене страхування для населення 0,2-0,3 %;
- 3) працездатне населення сплачуватиме страхові внески самостійно (можливо, із зменшенням податкової бази фізичної особи), а за непрацездатне населення (інваліди, ветерани та інші категорії непрацездатного населення) та працівників бюджетної сфери внески здійснюються за рахунок коштів місцевого бюджету.

На нашу думку, не можна залишати поза увагою страховий захист автомобільних шляхів, мостів, тунелів та іншої транспортної інфраструктури на випадок техногенних аварій і природних катастроф. Страхування державного майна буде серйозною гарантією відшкодування збитку та не буде необхідності в екстреному порядку витратити великі кошти із Державного бюджету України. Показовим є приклад столиці Чехії Праги, де кілька років тому пройшли сильні дощі. За наслідками лиха страхові компанії відшкодували 1,5 млрд. дол. на відновлення інфраструктури.

Висновки. Отже, природа впливає на суспільство за законами свого розвитку. Внаслідок цього різні стихійні лиха спричиняють велику шкоду. До того ж значні витрати йдуть на проведення заходів щодо боротьби зі стихійними лихами, що вже виникли. Як правило, між майновим збитком від паводків і кількістю жертв є зворотна залежність. Суспільства, яким є що втрачати відносно споруд, інженерних мереж, транспортних засобів, зазвичай мають і науково-технічні засоби для забезпечення моніторингу стану довкілля, евакуації населення та ремонтно-відновлювальних робіт. Все це має сприяти скороченню обсягів збитків. Суттєву роль відіграє в цьому страхування, за рахунок якого не тільки здійснюється відшкодування збитків, але й і забезпечується позабюджетне джерело фінансування превентивних заходів.

Таким чином, запровадження обов'язкового страхування житлових будинків дозволить:

- 1) підвищити рівень соціальної захищеності українських громадян;
- 2) розподіл обов'язків стосовно захисту майна жителів потенційно небезпечних регіонів між державою і страховиками дасть можливість спрямувати більше коштів на заходи щодо попередження значених стихійних лих;

3) компенсація збитків, нанесених стихійними лихами, здійснюватиметься гарантовано і системно.

Запровадження обов'язкового страхування майна сприятиме ефективнішому використанню коштів державного та місцевих бюджетів, оскільки у даний час, у випадку настання стихійного лиха, фінансування ліквідації його наслідків (зокрема й відновлення майна постраждалих громадян) здійснюється саме за рахунок коштів цих бюджетів. У разі запровадження обов'язкового страхування від стихійних лих компенсація витрат на відновлення житла (у випадку настання страхового випадку) здійснюватиметься страховими компаніями.

Список літератури

1. Дорогунцов, С. І. Екосередовище і сучасність. Природне середовище у сучасному вимірі [Текст] : монографія / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. – К. : Кондор, 2006. – Т. 1. – 424 с.
2. ЛСОУ иницирует обязательное страхование 4 августа 2008 | 12:38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dengi.ua/news/39475.html>.
3. Моткин, Г. А. Основы экологического страхования [Текст] / Г. А. Моткин. – М. : Наука, 1996. – 192 с.
4. 27 July 2009 Press release. Heavy losses due to severe weather in the first six months of 2009 [Electronic resource]. – Режим доступу : http://www.munichre.com/en/press/press_releases/2009/2009_07_27_press_release.aspx.
5. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change Core Writing Team, Pachauri, R.K. and Reisinger, A. (Eds.) IPCC, Geneva, Switzerland. pp 104. [Electronic resource]. – Режим доступу : http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm.
6. Faure, M. Financial compensation for victims of catastrophes: a comparative legal approach [Text] / M. Faure, T. Hartlief. – Springer, 2005. – P. 20–37.
7. Moreteau, O. Financial compensation for victims of catastrophes [Text] / O. Moreteau, M. Cannarsa, F. Lafay. – France, 2006. – P. 40.
8. Munich Re Group. 29 December 2008 Press release. Catastrophe figures for 2008 confirm that climate agreement is urgently needed [[Electronic resource]. – Режим доступу : http://www.munichre.com/en/press/press_releases/2008/2008_12_29_press_release_en.pdf.
9. Munich Re Group. Natural catastrophes 2007 Press release. Comparison with previous years [Electronic resource]. – Режим доступу : http://www.munichre.com/app_resources/pdf/press_releases/2007/2007_12_27_app2_en.pdf.
10. Hartwig, R. P. Insurance Information Institute, P/S Insurance in an Era of Mega-Catastrophes, Overview and Implication, Institute, for Business & Homes Safety Annual Conference [Text] / R. P. Hartwig. – Dowling and Partners, Company Press Release, Orlando, Fl. November 7, 2007.

Summary

The article explored existing models of public participation in the redress of occurrence of natural disasters. The necessity of introducing, along with voluntary insurance, compulsory insurance disaster justified.

Отримано 14.12.2009